

Ondersteunende materialen bij het verzamelen van informatie

Indien er onvoldoende informatie beschikbaar is om de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling en ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten en ouders vast te stellen, is het aangewezen om verdere informatie in te winnen. Leerkrachten, leden van het zorgteam of CLB-medewerkers verzamelen de nodige gegevens om het beeld scherper te krijgen.

Informatie verzamelen kan op verschillende manieren. Zowel in Uitbreiding van zorg¹ als in Verhoogde zorg wordt gebruikgemaakt van gesprekken, observaties, nagaan van effecten van maatregelen en de gegevens uit het leerlingvolgsysteem of leerlingendossier. In dit document geven we een overzicht van een aantal ondersteunende materialen voor deze vormen van informatie verzamelen. Dit overzicht is niet exhaustief maar bevat materialen uit de diagnostische protocollen die niet (meer) zijn opgenomen in de overzichten diagnostisch materiaal. Voor andere inspirerende materialen kan je terecht bij de onderwijsnetten en –inspectie.

Onder het Algemeen Diagnostisch Protocol overlopen we ondersteunende materialen die bruikbaar zijn binnen alle protocollen. Daarna sommen we materialen op vanuit Specifieke Diagnostische Protocollen. Waar mogelijk, voegen we een rechtstreekse link toe naar het betreffende materiaal.

Algemeen Diagnostisch Protocol

□ Gesprekken met leerkrachten²

- Bijlage Gesprek met ouder(s) en leerkracht(en)
- Kijkwijzers Pameijer: Onderwijsleersituatie, zie Pameijer, N., van Beukering, T., Schulpen, Y., & Van de Veire, H. (2004). *Handelingsgericht werken op school*, p. 127 e.v. Leuven/Voorburg: Acco.

□ Gesprekken met leerlingen

- Bijlage Gespreksvoering met kinderen en jongeren. Deze bijlage is gebaseerd op Vandebriel, P. (2017). *Praten met kinderen*. Leuven: Acco. Zie ook het themanummer van *Caleidoscoop*, 23(1) en Vandebriel, P. (2013). Hoe weet ik wat Mega Toby me vertelt? *Caleidoscoop*, 25(6), 11-19.
- Hoofdstuk 4. Gesprekken met leerlingen en leerlingplannen en Bijlage 4.1. Gespreksleidraad leerlinggesprek in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., &

¹ Voor materialen die binnen Uitbreiding van zorg geschikt zijn voor Meting, verwijzen we naar de overzichten diagnostisch materiaal bij de verschillende protocollen, zie [Materialendatabank](#).

² Voor intakevragenlijsten zie [HGD-oefenformulier intake](#), voor aanvullend materiaal zie Intakefase Algemeen Diagnostisch Protocol: [Uitbreiding van zorg](#)

Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco.

- <https://www.leerlinggesprek.nl/>
- <http://www.leerlinggesprek.nl/stappenplan/>
- <https://www.leraar24.nl/247142/driehoeksgesprek-voeren-met-handelingsgericht-werken/>

Voor gesprekken met jonge kinderen:

- Verschueren, K. & Marcoen, A. (1993). *De zelfbelevingsschaal voor jonge kinderen. Niet gepubliceerde handleiding*. Leuven: KULeuven.
- Verschueren, K., Schoofs, V., & Marcoen, A. (1994). *Handpop Interview. Instructies en codering. Aanpassing van het Puppert Interview van Cassidy (1986). Niet gepubliceerde handleiding*. Leuven: KULeuven.

Voor gesprekken over leerlingdoelen:

- <http://waticwil.be/>
- [Doelen en vaardigheden voor ontwikkeling](#)
- Bijlage 6.4. Welke kenmerken van leerlingen, onderwijs en opvoeding zijn te beïnvloeden? in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco.

□ Gesprekken met ouders³

- Bijlage [Gesprek met ouder\(s\) en leerkracht\(en\)](#)
- 'Ouderbetrokkenheid en samenwerken met ouders' in Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*, p.145-196. Leuven: Acco.
- Checklist onderwijsondersteunend gedrag. Zie Pameijer, N., Denys, A., Timbremont, B., & Van De Veire, H. (2018). *Handelingsgericht werken. Samenwerken aan schoolsucces. Vlaamse editie*. Leuven: Acco. Voor bijkomende informatie zie Pameijer, N. (2012). *Samen sterk: ouders & school*.
- Kijkwijzer Pameijer: Opvoedingssituatie. Zie Pameijer, N., van Beukering, T., Schulpen, Y. en Van de Veire, H. (2004). *Handelingsgericht werken op school*, p. 127 e.v. Leuven/Voorburg: Acco.
- Leidraad voor de taxatie van ontwikkelingsproblemen bij kleuters. Zie Maes, B., Hombroux, M., Janssens, K., Lambert, R., & Wouters, M. (2005). *Leidraad voor de taxatie van ontwikkelingsproblemen bij kleuters*. Brussel: VCLB-service.
- Sociaal tolken en vertalen, zie <https://www.integratie-inburgering.be/sociaal-tolken-en-vertalen>
- <https://www.leraar24.nl/69332/omgekeerde-oudergesprekken/>

³ Voor intakevragenlijsten zie [HGD-oefenformulier intake](#), voor aanvullend materiaal zie Intakefase Algemeen Diagnostisch Protocol: [Uitbreiding van zorg](#)

□ Observatie⁴

- Bijlage Observeren
- Observatielijst: Zelfregulatie in het onderwijs

□ Nagaan van effecten van maatregelen

Er zijn verschillende manieren om het effect van maatregelen na te gaan:

- Het RTI-model⁵ kan hier onder andere handvatten bieden.
- Dit kan ook onder de vorm van een gedragsexperiment waarin een bepaalde factor beïnvloed wordt en het effect ervan wordt vastgesteld.

□ Leerlingvolgsysteem

Naast het leerlingvolgsysteem van de school kan er bij kleuters ook gebruik gemaakt worden van:

- Groeiboek⁶
- Kleuters met extra zorg⁷
- Kleuters veilig oversteken⁸

⁴ In verhoogde zorg gaat het enkel om schoolpersoneel dat observeert. Een CLB-medewerker of een ondersteuner van een andere leerling kan geen observaties doen zonder medeweten van de ouders of de leerling zelf. Bij kleuters is observatie het onderzoeksmiddel bij uitstek. De aanwezige kindvolgsystemen kunnen hier handvatten geven.

⁵ Zie bijvoorbeeld Schölvinc, M., & Jansen, L. (2014). *Basisboek RTI. Groei meten voor passend onderwijs*. Huizen, Nederland: Uitgeverij Pica.

⁶ Groeiboek bestaat uit de onderdelen Basisboek, Signaleren, Analyse en handelen (met de domeinboeken Positieve ingesteldheid, Motorische ontwikkeling, Taalontwikkeling, Denkontwikkeling, Zintuiglijke ontwikkeling en lichamelijke factoren, Ontwikkeling van de zelfsturing, Sociaal-emotionele en morele ontwikkeling). De Groeiboekreeks werd ontwikkeld door de vrije centra voor leerlingenbegeleiding en is uitgegeven bij Garant. De reeks is verkrijgbaar via www.vclb-service.be Voor meer informatie zie <http://intranet.vrijclb.be/professionals/kleuters>

⁷ Boone M. (2014). *Kleuters met extra zorg* (2de druk). Mechelen: Wolters Plantyn.

⁸ De volgende zeven domeinen komen aan bod: motoriek, vormgeving en visuele perceptie, auditieve perceptie, spraak- en taalverwerving, cognitieve deelhandelingen van het denken, zelfredzaamheid, socialisatie

Cognitief sterk functioneren

- Stappenplan voor detectie van een leervoorsprong
- Werkblad dubbel bijzonder en de bijzonder begaafde leerling
- Vlaamse versie van de versnellingswenselijkheidslijst

Cognitief zwak functioneren

□ Algemeen

- Bij een gesprek over het functioneren van de leerling in zijn omgeving, zijn wensen en verwachtingen en zijn mogelijkheden tot participatie.
<https://www.movisie.nl/sites/default/files/bestanden/praat-met-mij/pdf/kwartet-praat-met-mij.pdf>
- Niet-sturende communicatie bij mensen met een verstandelijke beperking:
<http://nietsturendecomunicatie.nl/blog/bekijk-niet-sturend-gesprek/>
- Bij een gesprek over de kwaliteit van leven⁹ van een leerling: Personal Outcomes Scale for Children and adolescents (POS-C 2.0¹⁰), interviewleidraad voor kinderen en adolescenten tussen 6 en 18 jaar, <https://www.hogent.be/e-quality/instrumenten/pos-c/>.
- De Supports Intensity Scale – Kinderen (SIS-K, niet-gepubliceerd): bevragen van de ‘bijzondere ondersteuning’¹¹ die een kind/jongere met een verstandelijke beperking nodig heeft om te participeren aan activiteiten van het dagelijks leven¹².

□ Bij ontwikkelingsachterstand of verstandelijke beperking in combinatie met gedrags- en emotionele problemen

- ComVoor, handelingsgericht instrument voor de indicatiestelling van ondersteunende communicatie bij leerlingen met een autismespectrumstoornis en een verstandelijke beperking, zie <https://ppw.kuleuven.be/ogop/comvoor#>.
- Seo of Seo-R: Inschatten van de emotionele ontwikkeling van kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking¹³.

⁹ Zie Bijlage Kwaliteit van leven bij personen met een verstandelijke beperking.

¹⁰ De POS dient afgenomen te worden door een specifiek hiervoor getrainde professional met uitgebreide ervaring met mensen met een verstandelijke beperking. In België verloopt de coördinatie van de POS trainingen via de Hogeschool Gent en E-QUAL.

¹¹ Het gaat om de extra ondersteuning die een persoon nodig heeft, die leeftijdsgenoten niet nodig hebben. Voor achterliggend theoretisch kader, zie Bijlage Multidimensioneel model van verstandelijke beperking volgens het AAIDD-model

¹² Voor kinderen is enkel een Nederlandse veldtest-versie beschikbaar voor onderzoek. Zie https://www.buntinx.org/sis%C2%AE_-_supports_intensity_scale, geraadpleegd op 7 februari 2019.

¹³ Gezien het beperkt psychometrisch onderzoek is de schaal in de eerste plaats bedoeld om interactie uit te lokken rond het emotionele ontwikkelingsniveau van een persoon met een verstandelijke beperking en een gedeelde inschatting weer te geven.

Gedrag & Emotie

□ Algemeen

- Stappenplan communiceren met jongeren
- Observatielijst zelfregulatie in het onderwijs

□ Problemen in de sociale communicatie en interactie of na diagnose ASS

- Autisme-kijkwijzer: intern evaluatie-instrument op maat van de "autileerkracht"
- ASKe: peilingsinstrument over de autismespecifieke kwaliteitskenmerken van voorzieningen
- Beter samen: werkinstrument omtrent de samenwerking tussen ouders en dienstverleners van kinderen met ASS.
- B²: vragenlijst over de (team)eigen communicatiestijl ten aanzien van 1 of meerdere mensen met autisme.

□ Bij ontwikkelingsachterstand of verstandelijke beperking in combinatie met gedrags- en emotionele problemen

- ComVoor, handelingsgericht instrument voor de indicatiestelling van ondersteunende communicatie bij leerlingen met een autismespectrumstoornis en een verstandelijke beperking, zie <https://ppw.kuleuven.be/ogop/comvoor#>.
- Seo of Seo-R: Inschatten van de emotionele ontwikkeling van kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke beperking¹⁴.

Wiskunde

- LVS-VCLB Analyse en Handelen (Wiskunde)
- Kleuters met extra zorg – wiskundige initiatie¹⁵
- RTI-model bij wiskunde

Lezen & spellen

- Spelingsprincipes en foutenanalyse
- LVS-VCLB Analyse en Handelen (Lezen / Spelling)

Motoriek

- Leerlingvolgsysteem Bewegen en spelen: over observeren, registreren en extra zorg.
- Observatiefiches psychomotoriek 1ste, 2de en 3de kleuterklas
- Hulpmiddel schrijfbewegingen en –patronen en hulpmiddel geometrische figuren
- Schrijfmotoriek in de klas (kleuter- en lager onderwijs)

¹⁴ Gezien het beperkt psychometrisch onderzoek is de schaal in de eerste plaats bedoeld om interactie uit te lokken rond het emotionele ontwikkelingsniveau van een persoon met een verstandelijke beperking en een gedeelde inschatting weer te geven

¹⁵ Boone M. (2014). *Kleuters met extra zorg* (2de druk). Mechelen: Wolters Plantyn.

Spraak en taal

- Bijlage Evaluatiematerialen voor spreek- en taalvaardigheid
- Bijlage Mijlpalen in spraak- en taalontwikkeling
- Checklist signalen bij meertalige leerlingen
- Anamnese Meertalige Kinderen (AMK) (beschikbaar in verschillende talen)
- N-CDIs (Lijsten voor communicatieve ontwikkeling)
- SNEL (Spraak- en taal Normen Eerste Lijn)
- Taalstandaard: structureren van observatie van de spontane taalproductie en het taalbegrip van het jonge kind in interactie met zijn omgeving